GIYOHVANDLIK — UMR ZAVOLI

Ibroximjonova Ziynatxon Baxodir qizi
Namangan tuman 25-sonli maktab o'quvchisi
DOI:https://doi.org/10.5281/zenodo.23804589

Annotatsiya. Mazkur maqolada giyohvandlikning inson salomatligi, ruhiy holati, ma'naviy dunyosi va kelajagiga salbiy ta'siri yoritilgan. Shuningdek, giyohvandlikning yoshlar hayotiga, oila farovonligiga va jamiyat barqarorligiga yetkazadigan zararlari tahlil qilinib, uning oldini olishda ta'lim-tarbiya, oilaviy muhit, profilaktik tadbirlar hamda huquqiy savodxonlikning ahamiyati ochib berilgan. Maqolada xalqaro va milliy statistik ma'lumotlarga tayanilgan holda, yoshlarni zararli illatlardan asrash, sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish va giyohvandlikka duch kelgan insonlarni davolanishga yo'naltirish zarurligi ta'kidlangan.

Kalit so'zlar: giyohvandlik, giyohvand moddalarga qaramlik, yoshlar, salomatlik, ruhiy holat, sog'lom turmush tarzi, ta'lim-tarbiya, profilaktika, huquqiy savodxonlik, oila, jamiyat, ma'naviyat.

"Tarbiya biz uchun yo hayot - yo mamot,
yo najot - yo halokat, yo saodat - yofalokat masalasidir."
Abdulla Avloniy

Kuzning sokin va mungli kunlaridan biri edi. Bog' chetida bir chol yillar qa'ridan qolgan eski daraxt qarshisida sukutga cho'mib turardi. Bir zamonlar bu daraxt bahor kelishi bilan oppoq gullarga burkanar, yozda shirin mevalari bilan atrofga fayz bag'ishlar, uning salqin soyasida esa bir bola kelajak haqidagi beg'ubor orzularini o'ylab o'tirardi. Ammo yillar o'tdi. Daraxtning shoxlari asta-sekin quridi, barglari siyraklashdi, bir paytlar yashnab turgan hayot nafasi esa undan chekina boshladi. Chol esa shu manzaraga boqarkan, daraxtning so'lishida inson umrining achchiq haqiqatini ko'rgandek bo'ldi: ba'zan bir umrni yemirish uchun yillar emas, noto'g'ri tanlangan birgina yo'l kifoya qiladi. O'sha bola ulg'aygan, ammo uning bolalikdagi yorqin orzulari ham daraxtning so'nggi barglari kabi birin-ketin to'kilgan edi. Uni yemirgan narsa vaqtning shafqatsizligi emas, balki bir paytlar oddiy qiziqishdek ko'ringan, keyinchalik butun hayotini changaliga olgan giyohvandlik edi.

Daraxtning so'lishi — tabiatning bir fasli, insonning so'nishi esa butun bir umrning zavolidir.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

1-rasm. Giyohvandlik - umr zavoli

Giyohvandlik — inson salomatligi, ruhiyati va kelajagiga jiddiy xavf tug‘diruvchi og‘ir illatlardan biridir. U insonning nafaqat jismoniy holatiga, balki fikrlash qobiliyati, xotirasi, hissiyotlari va irodasiga ham salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Ilmiy nuqtayi nazardan qaraganda, giyohvand moddalar miyaning mukofotlanish va motivatsiya bilan bog‘liq jarayonlariga ta’sir qilib, qaramlikning shakllanishiga olib kelishi mumkin. Natijada inson asta-sekin o‘z hayotidagi eng muhim qadriyatlar — oila, ta’lim, kasb, orzu va maqsadlardan uzoqlashib boradi. Eng achinarlisi shundaki, inson avval o‘z tanlovini boshqarayotgandek tuyulsa-da, vaqt o‘tishi bilan bu zararli odat uning hayotini boshqarib qo‘yishi mumkin.

Ayniqsa, yoshlar bunday illatning oldini olish masalasida alohida e’tiborga muhtojdir. Chunki yoshlik — inson hayotidagi orzular, izlanishlar va katta maqsadlar shakllanadigan eng muhim davrdir. Atrof-muhitning salbiy ta’siri, noto‘g‘ri do‘stlar davrasi, oiladagi e’tibor yetishmasligi, muammolardan qochishga urinish yoki zararli qiziqishlar yoshlarni noto‘g‘ri yo‘lga boshlashi mumkin. Ba’zan inson bir lahzalik qiziqish yoki boshqalarga ergashish oqibatida butun kelajagiga ta’sir qiluvchi qaror qabul qiladi. Shuning uchun yosh qalblarni bo‘sh qoldirmaslik, ularni ilm, kitob, sport, san’at va foydali mashg‘ulotlarga yo‘naltirish nihoyatda muhimdir.

Giyohvandlikning inson ruhiyatiga yetkazadigan zarari ham beqiyosdir. Insonning irodasi, o‘zini boshqarish qobiliyati va hayotga bo‘lgan qiziqishi susayishi mumkin. Eng katta xavf esa uning orzularini sekin-asta so‘ndirishidadir. Bir paytlar kelajak haqida katta-katta rejalar tuzgan insonning nigohida umid o‘rnini befarqlik egallashi mumkin. Go‘yo bahorda gullagan daraxtning barglari kuz shamolida birin-ketin to‘kilgani singari, uning maqsadlari ham asta-sekin hayotidan chekina boshlaydi. Insonning eng katta boyligi uning umri ekan, bu umrni biror zararli illatga qurbon qilish — qaytarib bo‘lmaydigan yo‘qotishdir.

Bundan tashqari, giyohvandlik faqat bir insonning shaxsiy muammosi bo‘lib qolmaydi. Uning ta’siri oila, jamiyat va davlat xavfsizligigacha yetib borishi mumkin. Shu bois O‘zbekistonda ham giyohvandlikka qarshi kurash huquqiy jihatdan tartibga solingan bo‘lib, “Giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalar to‘g‘risida”gi Qonun bu boradagi muhim huquqiy asoslardan biridir.

O‘zbekiston Respublikasining 1999-yil 19-avgustdagi 813-I-sonli “Giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalar to‘g‘risida”gi Qonuni giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalar muomalasi bilan bog‘liq munosabatlarni tartibga soluvchi muhim huquqiy hujjatlardan biridir. Mazkur

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

qonunchilikning asosiy maqsadlaridan biri ushbu moddalar muomalasini nazorat qilish hamda ularning noqonuniy aylanishiga qarshi kurashishdan iborat. Giyohvandlikka qarshi kurashishda qonun talablariga rioya qilish bilan bir qatorda, aholining huquqiy savodxonligini oshirish, yoshlarni ogohlikka chaqirish va profilaktik ishlarni kuchaytirish ham muhimdir.

Giyohvandlik muammosining naqadar dolzarb ekanini statistik ma'lumotlar ham tasdiqlaydi. BMTning Giyohvand moddalar va jinoyatchilik bo'yicha boshqarmasi (UNODC)ning 2025-yilgi Butunjahon giyohvand moddalar hisobotiga ko'ra, 2023-yilda dunyo bo'yicha 15–64 yoshdagi qariyb 316 million kishi giyohvand moddalarni iste'mol qilgan. Bu mazkur yosh guruhidagi dunyo aholisining taxminan 6 foizini tashkil etadi [1]. O'zbekiston Milliy statistika qo'mitasining rasmiy ma'lumotlariga ko'ra esa, mamlakatda giyohvand moddalar bilan bog'liq ro'yxatga olingan jinoyatlar soni 2023-yildagi 6 671 tadan 2024-yilda 12 278 taga, 2025-yilda esa 15 412 taga yetgan [2]. Ushbu raqamlar giyohvandlik va giyohvand moddalar noqonuniy aylanishining oldini olish, yoshlar o'rtasida tushuntirish ishlarini kuchaytirish hamda sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish naqadar muhim ekanini ko'rsatadi.

Oiladagi ishonch va xotirjamlikka putur yetkazuvchi bunday illatga qarshi kurash esa faqat qonun bilan emas, balki har bir oilaning mas'uliyati bilan ham chambarchas bog'liq. Chunki bir insonning noto'g'ri yo'li ba'zan uning yaqinlari qalbida ham chuqur iz qoldiradi. Oila mehr-oqibat, ishonch va tarbiya maskani sifatida yoshlarni turli zararli ta'sirlardan himoya qilishda katta kuchga ega.

Shu bilan birga, giyohvandlik muammosiga duch kelgan insonlarga nisbatan befarq bo'lmaslik, ularni kamsitmaslik va sog'lom hayotga qaytishiga ko'maklashish ham muhimdir. Qaramlik insonning o'zi va yaqinlari uchun jiddiy sinov bo'lishi mumkin. Bunday vaziyatda malakali tibbiyot mutaxassislariga murojaat qilish, zarur davolanish va ruhiy yordam olish muhim ahamiyatga ega. Oila a'zolarining mehribonligi, sabr-toqati va qo'llab-quvvatlashi insonning davolanishga intilishini kuchaytirishi mumkin. Zero, insonni xatolari bilan yolg'iz qoldirish emas, balki unga to'g'ri yo'lni topishda yordam berish jamiyatning insonparvarlik mezonlaridan biridir.

Shunday ekan, giyohvandlikka qarshi eng kuchli qurollardan biri — ilm va tarbiyadir. Ilm insonning ongini yoritadi, tarbiya esa unga to'g'ri yo'lni tanlashni o'rgatadi. Yoshlar o'z vaqtini kitob mutolaasi, sport, ijod, musiqa, fan va boshqa foydali mashg'ulotlarga sarflasa, hayotining mazmuni va maqsadini yanada chuqurroq anglaydi. Ayniqsa, ota-ona, ustoz va do'stlarning samimiy e'tibori yosh insonning qiyinchiliklarni yolg'iz boshdan kechirmasligiga yordam beradi. Chunki ba'zan birgina yaxshi suhbat, birgina samimiy maslahat yoki birgina qo'llab-quvvatlovchi so'z insonni noto'g'ri yo'ldan qaytarishi mumkin.

Yoshlarni giyohvandlikdan himoya qilishda profilaktik tadbirlarni muntazam tashkil etish alohida ahamiyatga ega. Buning uchun ta'lim muassasalarida giyohvand moddalarning inson organizmi va ruhiyatiga yetkazadigan zarari haqida tushuntirish ishlari olib borilishi, sog'lom turmush tarziga oid uchrashuvlar, davra suhbatlari va sport musobaqalari tashkil etilishi lozim. Shuningdek, yoshlarga tengdoshlar bosimiga berilmaslik, zararli takliflarni qat'iy rad etish va muammolar yuzaga kelganda ishonchli kattalardan yordam so'rash ko'nikmalarini o'rgatish zarur. Ota-ona, ustoz, mahalla va jamoatchilikning o'zaro hamkorligi yoshlarning zararli illatlardan himoyalanishida muhim omil hisoblanadi.

Insonni daraxtga qiyoslash bejiz emas. Daraxtning ildizi qanchalik baquvvat bo'lsa, u shunchalik mustahkam bo'ladi. Insonning ildizi esa oilada, tarbiyada, milliy qadriyatlarda va ma'naviyatda shakllanadi. Daraxtning tanasi uning kuchi bo'lsa, insonning tanasi — bilimi va irodasidir. Daraxt shoxlarida orzudek gullar ochilgani kabi, inson qalbida ham ezgu niyatlar gullaydi. Uning mevasi esa

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

qilgan yaxshi ishlari, jamiyatga qo‘shgan hissasi va ortidan qoldirgan ezgu nomidir. Shuning uchun biz daraxtni qanday parvarish qilsak, yosh avlodni ham shunday mehr, e’tibor va ezgulik bilan tarbiyalashimiz kerak. Sog‘lom yosh — sog‘lom jamiyat, sog‘lom jamiyat esa porloq kelajak demakdir.

Xulosa qilib aytganda, inson umri ham nihol kabidir: u qanday parvarish qilinsa, kelajakda shunday yashnaydi. Niholga mehr bilan suv berilsa, ildizi chuqur, shoxlari baquvvat, mevasi serob daraxtga aylangani kabi, yosh avlodga ilm, tarbiya, e’tibor va ezgu maqsadlar berilsa, u ham jamiyatga naf keltiradigan barkamol inson bo‘lib voyaga yetadi. Ammo daraxtni zararkunandadan asramasak, uning yashil barglari asta-sekin so‘lib, hayotbaxsh shoxlari qurib boradi; inson qalbiga esa yot illatlar ildiz otsa, uning orzulari, irodasi va kelajagi ham shunday so‘na boshlaydi. Shuning uchun yosh avlodni giyohvandlik kabi umr zavoliga aylanuvchi illatlardan asrash — faqat bugunning emas, kelajakning ham eng muhim vazifalaridan biridir. Chunki daraxtning singan shoxini bog‘lash mumkin, ammo vaqtida parvarish qilinmagan daraxtning qurigan ildizini qayta tiriltirish nihoyatda mushkul; inson umrida boy berilgan yillarni esa hech qanday kuch ortga qaytara olmaydi. Bugun bir yoshning qalbiga ezgulik urug‘ini qadash — ertaga uning hayotida ulkan bir daraxtning qad rostlashidir. Zero, biz asrayotgan har bir sog‘lom nihol — kelajakning yashil umidi, biz asrayotgan har bir yosh esa millatning so‘nmas chirog‘idir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi. “Giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalar to‘g‘risida”gi Qonun, 1999-yil 19-avgust, 813-I-son;
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 6-maydagi PF-73-son Farmoni. “O‘zbekiston Respublikasida giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalarning noqonuniy aylanmasiga chek qo‘yish orqali ularning aholi salomatligi va mamlakatimiz genofondiga salbiy ta’sirini bartaraf etish strategik chora-tadbirlari to‘g‘risida”;
3. Avloniy, A. Turkiy guliston yoxud axloq;
4. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). World Drug Report 2025: Key Findings. Vienna: United Nations, 2025.Havola: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/WDR_2025/WDR25_B1_Key_findings.pdf;
5. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. Giyohvand moddalar bilan bog‘liq ro‘yxatga olingan jinoyatlar soni bo‘yicha statistik ma’lumotlar. Havola: https://siat.stat.uz/data/896/?lang=ru;
6. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), World Health Organization (WHO). International Standards on Drug Use Prevention. Second Updated Edition. 2018. Havola: https://www.unodc.org/documents/prevention/UNODC-WHO_2018_prevention_standards_E.pdf

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.